

Управління культури та взаємозв'язків з громадськістю
Черкаської облдержадміністрації
КЗ «Обласна універсальна наукова бібліотека
імені Тараса Шевченка»
Черкаської обласної ради

**Сучасні підходи до планування
діяльності публічних бібліотек
зادля сталого розвитку**

Аналітична довідка

м. Черкаси
2017

Сучасні підходи до планування діяльності публічних бібліотек задля сталого розвитку: аналіт. довідка / КЗ «ОУНБ імені Тараса Шевченка» Черкас. обл. ради; уклад. Т.В.Горда.
– Черкаси. –12с.

Підготувала
Редактор
Відповідальний за випуск
Комп'ютерний набір

Т.В.Горда
В.К.Величко
Л.П.Капкаєва
Т.В.Горда

Підписано до друку 26.06.2017 Тир.35. Ксерокс ОУНБ імені Т.Шевченка

Публічна бібліотека завжди була невід'ємною частиною соціуму, необхідною складовою інфраструктури регіону, вона є одним з найдемократичніших інститутів, наближеним до конкретних людей з їх інтересами та потребами.

Важливою умовою діяльності бібліотек є якісне планування, яке стимулює і гарантує ефективний розвиток закладу і є дієвим інструментом управління.

Планування базується на реальних ресурсах в рамках можливостей бібліотеки та доцільності виконання поставлених завдань.

Пріоритетний, основний напрямок плану – його перший розділ, що визначає загальний курс розвитку бібліотечної галузі в районі чи місті.

Переважає більшість закладів, виходячи зі «Стратегії розвитку бібліотечної справи до 2025 року», передбачили локальні завдання та головні цілі діяльності бібліотек на 2017 рік, визначивши найбільш раціональні шляхи використання наявних ресурсів та очікувані результати від їх реалізації.

Конкретними, реально вираженими, актуальними в умовах сьогодення є стратегічні завдання та напрямки роботи у Корсунь-Шевченківській, Кам'янській, Уманській, Драбівській, Маньківській районних, Черкаській міській ЦБС.

Основним розділом планів Чорнобаївської, Чигиринської, Золотоніської районних ЦБС стала «Концепція розвитку бібліотек на 2017 рік», в якій передбачено мету, цільові завдання та шляхи їх виконання протягом року.

Решта бібліотек залишили незмінним розділ «Основні напрямки роботи та їх реалізація».

Цей розділ недоцільно перевантажувати переліком подій, роковин, ювілейних та визначних дат, законодавчих документів, відповідно до яких буде формуватися робота закладів. (Звернути увагу: Смілянській, Монастирищенській, Городищенській ЦРБ), вказані події можуть бути реально відображені в інших розділах плану.

Плануючи роботу бібліотек, ще недостатньо уваги звертається на конкретизацію стратегічних цілей чи завдань. Загальноприйняті формулювання на зразок: «поліпшити», «удосконалити», «посилити», «активізувати» та інші не

розкривають конкретних процесів роботи і не несуть ніякого дієвого значення.

Загальні напрямки роботи мають бути спрямовані на модернізацію бібліотечних закладів, організацію соціального партнерства, розвиток ресурсної бази, сприяння інформатизації розвитку суспільства, забезпечення росту кадрового потенціалу.

Наступний розділ II – **«Основні показники роботи бібліотек на 2017 рік»**. Як завжди, його рекомендовано подавати у формі таблиці, передбачивши основні планові показники (користувачі, відвідування, видача документів) у порівнянні до минулого року. Більшість бібліотек запланували статистичні показники з розподілом їх поквартально і лише одиниці бібліотечних закладів у таблиці зазначили графу «Було у 2016 році», що надає можливість відразу прослідкувати ріст чи зменшення основних статистичних показників.

Смілянська районна ЦБС цифрові показники подала у формі тексту, без використання рекомендованої таблиці.

Важливого значення в сучасних умовах набуває робота з бібліотечними фондами, що відображено у розділі III **«Формування, вивчення, використання документних ресурсів»**.

У більшості бібліотек основними джерелами поповнення фонду є Українські Державні програми, щорічні акції, на зразок «Подаруй книгу бібліотеці», подарунки авторів. Разом з тим, з метою поповнення бібліотечних ресурсів можна значно розширити спектр джерел.

Пріоритетним тут має стати вивчення всіх потенційних джерел формування фонду. Це можуть бути як державні, так і приватні заклади, громадські організації, грантодавці, меценати, спонсори, обмінно-резервні, благодійні фонди, користувачі-дарувальники та інші.

Недостатньо уваги звертається на вивчення ринку книжкової продукції та інших джерел. Доцільно запланувати соціологічні вивчення серед користувачів, зокрема, з метою проведення якісної передплати вивчити потребу у газетно-журнальній продукції, або ж вивчити переважаючий мовний аспект для придбання літератури чи інших джерел.

У процесі популяризації документних ресурсів важливим є використання візуальних форм та засобів їх розкриття для

відвідувачів. Лише одиниці бібліотек планують використовувати зонування у розкритті фонду (Золотоніська ЦРБ, Христинівська, Корсунь-Шевченківська, інші). Крім цього, актуальним залишається застосування тематичних полиць, звернень, посилянь, візуальна реклама новинок, ретрофонду та інше.

У зазначеному розділі не завжди звертається увага на дотримання правильного використання термінології відповідно до прийнятих Державних стандартів та інструкцій.

Всі позиції, які характеризують кількісні показники фондів, повинні бути конкретизовані, тобто виражені певними цифрами, що плануються на рік. Недоцільно зазначати перелік заходів, які відображають дрібні, щоденні технічні процеси, пов'язані з фондом (Золотоніська, Монастирищенська, Лисянська, районні, Черкаська, Ватутінська міські бібліотеки).

Не всі заклади планують заходи щодо очищення фондів, у той час, коли бібліотечні ресурси носять морально-застарілий, зношений характер, особливо в сільських бібліотеках (Шполянська ЦБС).

Центральним, найбільш об'ємним, розділом плану є **«Соціокультурна діяльність бібліотек»**, масив якого має бути відображено у формі рекомендованої таблиці:

Напрямок роботи, назва заходу	Форма роботи	Категорія для кого проводиться	Термін проведення	Виконавці (відповідальні)
-------------------------------	--------------	--------------------------------	-------------------	---------------------------

Лише одиниці бібліотечних закладів дотримуються прийнятого зразка, який значно полегшує роботу з планом.

Соціокультурна діяльність проводиться як у межах, так і за межами бібліотечних закладів, але при плануванні бібліотеки не вказують на цей аспект.

Щодо напрямків роботи та тематики доцільно послуговуватися рекомендаціями попереднього року, але вони мають бути актуальними, спрямованими на розкриття таких основних питань як: становлення українського державотворення, історичних подій в житті країни, відродження національних традицій, національно-патріотичне виховання, АТО, робота з внутрішньо переміщеними особами, волонтерство, краєзнавча робота, популяризація економічних, правових знань, морально-

етичне, екологічне виховання, популяризація української та світової літератури. Немає необхідності загальним списком перераховувати всі ювілейні дати, події року, законодавчі матеріали, виділивши для цього окремий підрозділ.

Вірно визначили пріоритети у тематиці та формах роботи бібліотеки Черкаської міської ЦБС, Золотоніської, Чигиринської, Тальнівської, Чорнобаївської, Монастирищенської ЦБС. Особлива увага звертається на основні актуальні теми. Передбачено заходи до 100-річчя Української революції 1917-1921 років, Року Японії в Україні, Року української мови у Німеччині та німецької мови в Україні.

У рамках оголошеного 2017 року Роком туризму в Україні, заплановано ряд заходів щодо популяризації туристичного розвитку. Передбачено проведення відеопереглядів, відеоподорожей, віртуальних екскурсій, розроблено заходи, які сприяють реалізації Проектів туристичних маршрутів Черкащини.

Використовуючи апробовані інноваційні форми роботи, бібліотеки планують тематичне зонування, різноманітні піар-акції, фестивалі, конкурсні програми, квести, флешмоби та інші заходи.

Значна увага звертається на популяризацію літературного краєзнавства, зокрема творчості місцевих авторів. Актуальним залишається проведення презентацій нових творів письменників, вечорів-зустрічей, ювілейних вечорів, щорічно плануються видання тематичних бібліографічних покажчиків, рекомендаційних списків бібліотечних джерел та інших матеріалів. Така робота активно здійснюється в бібліотеках Чорнобаївського, Корсунь-Шевченківського, Христинівського, Тальнівського, Шполянського, Драбівського районів та міста Черкаси.

Однією з найбільш поширених форм візуальної популяризації бібліотечних ресурсів є різноманітні бібліотечні виставки. Планується об'ємний масив бібліотечних виставок різних за змістом та формами. Вони, переважно, мають подвійну назву: виставка-спогад, -застереження, -реквієм, -заклик, -репортаж, -SOS, -ода, -роздум, -шок, -квілт, -факт, -гра, -біржа та інше. Набуває популярності одна з нових форм – виставка-адвайзер (надання консультації), яку включено до планів роботи Черкаської міської, Чорнобаївської, Чигиринської районних ЦБС, за їх допомогою буде розкрито теми: «Вибрати професію – обрати

долю», «Робота. Професія. Покликання. Хобі», «Освіта. Кар'єра. Зайнятість» та інші.

При оформленні виставок з подвійно визначеною формою, не завжди дотримуються їх правильного розкриття. Необхідно синхронізувати форму, назву, зміст та призначення представлених ресурсів. Якщо така можливість відсутня, доречно замінити її на звичайну книжково-ілюстративну виставку і не перевантажувати план.

Проведення масових заходів планується з використанням можливостей сучасних інформаційних технологій. Розділ **«Використання інформаційних технологій. Діяльність Інтернет-центрів та пунктів Інтернет-доступу»** розкриває систему обслуговування користувачів з використанням можливостей сучасної техніки. Планується надання послуг застосовуючи комп'ютерну техніку – відвідування сайтів, скайп-зв'язок, набір текстів, роздруківка та інше. Стали популярними серед користувачів такі заходи як: відеопрезентації, відеомандрівки, слайд-покази, віртуальні екскурсії, буктрейлери, вебліографія та інші.

У більшості бібліотек передбачено роботу щодо навчання користувачів та працівників шляхом організації комп'ютерних курсів, тренінгів, практикумів, семінарських навчань, надання консультаційних порад. Всі районні, міські бібліотеки (крім Смілянської, Лисянської районних та Золотоніської міської ЦБС) планують заходи щодо удосконалення та наповнення власних веб-сайтів, блогів, сторінок у соціальних мережах. Питання щодо надання Інтернет-послуг користувачам постійно вивчається серед читацької аудиторії. Соціологічні вивчення «Ваш вибір – Інтернет», «Книга реальна чи віртуальна: за і проти», «Інтернет-послуги: ваша думка», «Пізнаємо комп'ютери разом» плануються до виконання в бібліотеках Золотоніської, Монастирищенської, Маньківської, Чорнобаївської, Христинівської районних, Черкаської міської ЦБС.

У переважній більшості бібліотек формуються власні бази даних та планується їх наповнення. Це, зокрема, такі : «Курсові роботи», «Реферати», «Рецензії», «Обдарована молодь», «Учасники АТО. Волонтери», «Народні майстри», «Особи з обмеженими фізичними можливостями», «Літератори краю» та інші.

Значного досвіду у використанні Інтернет-технологій набули бібліотечні заклади Чорнобаївського, Катеринопільського, Монастирищенського, Корсунь-Шевченківського, Звенигородського, Черкаського районів та міст Черкаси, Сміла, Умань.

Наступним розділом плану є **«Довідково-бібліографічна та інформаційна робота»**, в якому доцільно розкрити роботу з довідково-бібліографічним апаратом, інформаційно-бібліографічне обслуговування користувачів, роботу ПЦРІ, популяризацію бібліотечно-бібліографічних та інформаційних знань, видавничу діяльність. Не обов'язково виділяти кожен підрозділ окремо, але процеси роботи, їх кількісна характеристика (при потребі), термін виконання, відповідальний повинні бути зазначені обов'язково. Більшість закладів не дотримується такої методики. Часто матеріали розділу не конкретизовані, особливо при плануванні роботи з ДБА (влиття та вилучення карток, відкриття нових рубрик), надання довідок, інформаційне обслуговування (кількість обслужених індивідуальних та групових абонентів, надсилання інформацій). Під час планування роботи з питання інформаційного обслуговування користувачів не завжди враховуються сучасні можливості бібліотек, особливо в сільській місцевості. Кількість абонентів інформації та надісланих їм інформаційних повідомлень повинні мати логічний підхід. У ряді планів роботи передбачається проведення Днів спеціаліста, Днів бібліографії, зокрема у сільських бібліотеках. Для їх проведення потрібно мати сучасну ресурсну базу, але на жаль, не лише сільські, а навіть районні, міські бібліотеки не завжди мають такі можливості.

Показники у річних планах роботи щодо надання різних видів довідок, консультацій мають бути наближеними до реальних, виходячи з обліку за минулий рік. Кількість надання бібліографічних послуг користувачам обов'язково зазначається в первинних облікових документах.

Не потрібно наповнювати розділ загальними виразами, які не підкріплено реальними діями з боку бібліотечних працівників.

Завершальними розділами плану є **«Менеджмент. Маркетинг бібліотечної роботи» та «Організаційно-методична діяльність»**. Більшість бібліотек не розмежовує ці два важливі розділи, під одним заголовком подається різнопланова робота. Лише у планах Черкаської, Уманської міських та Чорнобаївської,

Монастирищенської, Звенигородської районних ЦБС визначено правильний підхід до висвітлення позицій цих розділів.

Система діяльності бібліотек щодо менеджменту та маркетингу бібліотечної справи передбачає заходи, що сприяють формуванню іміджу бібліотек, здійснення піар-акцій, рекламних заходів, соціологічних вивчень, участь у грантових проєктах, співпраці зі ЗМІ, використання соціальних мереж, встановлення зворотного зв'язку бібліотек з органами місцевого самоврядування, місцевими громадами, організаціями, установами на території регіону та інше. До цього розділу доцільно віднести «Адвокаційну діяльність».

Організаційно-методична робота, у більшій мірі, висвітлює внутрішні процеси роботи центральної, районної чи міської бібліотеки, як методичного центру, спрямовані на удосконалення та розвиток бібліотечної галузі в цілому та забезпечення належного фахового рівня кадрового потенціалу.

У переважній більшості планів основними є заходи щодо підвищення професійного рівня бібліотечних працівників. Це, зокрема, проведення навчання у школах, університетах, організація майстер-класів, творчих лабораторій, тренінгів, індивідуальних та групових практичних навчань з використанням інтерактивних форм. Тематика занять досить різноманітна. Разом з тим, потрібно дотримуватися диференційованого підходу у виборі теми. Не доцільно ускладнювати матеріал для навчання фахівців, які не набули достатнього досвіду. Основна умова, – починаючи від простого, поступово перейти до складніших варіантів.

Недостатньо уваги приділяється вивченню кращого досвіду роботи шляхом організації виїзних заходів до сільських бібліотек. Такими можуть стати «Презентації бібліотек», які заплановані у Черкаській міській ЦБС чи «Бібліовізит» – у Золотоніській районній ЦБС.

Доцільно постійно застосовувати моніторинг діяльності структурних підрозділів ЦБС. Систематичним повинно стати вивчення роботи відділів ЦРБ, ЦМБ та сільських бібліотек за обраними актуальними темами шляхом проведення анкетувань, опитувань, міні-досліджень серед користувачів та кадрового складу працівників.

Сьогодні значно розширилися можливості бібліотек щодо здійснення видавничої діяльності. Готуються до випуску

методичні матеріали – рекомендації, поради, листівки, списки, календарі, тематичні довідки, буклети рекомендаційного характеру та інші. Активна робота в цьому напрямку здійснюється бібліотеками Корсунь-Шевченківської, Христинівської, Чорнобаївської, Городищенської, Драбівської районних, Черкаської міської ЦБС, Черкського РОМЦ БКР.

На жаль, не всі бібліотеки дотримуються рекомендацій щодо розкриття основних розділів плану та їх наповнення. Планування роботи має відповідати прийнятим нормативам на проведення певних процесів роботи. Недоцільно подрібнювати підрозділи плану та виділяти окремо такі, в яких зазначено 1-2 позиції, не потрібно повторювати ті ж самі заходи у декількох тематичних розділах. Існує реальне перенасичення планів масовими заходами, серед яких, переважно, дрібні. Доцільно об'єднати такі підрозділи, зокрема : «Всесвітній день туризму» та «Рік сталого туризму»; «Міжнародний день молоді» та «Робота з обдарованою молоддю»; «Робота по боротьбі зі шкідливими звичками» та «Тютюнопаління, СНІД, наркоманія» і таке інше.

Досить об'ємними за змістом є плани роботи Косунь-Шевченківської та Христинівської ЦБС. У плані роботи Корсунь-Шевченківської ЦБС певні назви інноваційних форм, в своїй більшості, відповідають назвам тематичних масових заходів (як от: «Ермітаж унікальних зустрічей», «Авторитет імені», «Духовні криниці», «Азбука здоров'я», «Історія проблеми», «Експрес толерантності»),та інші.

У деяких планах подається перелік всіх ювілейних дат відомих та маловідомих особистостей. Доречно висвітлити зміст однією позицією - «Оформлення календаря до знаменних, ювілейних дат та подій», а до визначних роковин запланувати конкретні бібліотечні заходи.

Необхідно звернути увагу на терміни проведення заходів і виконання інших бібліотечних процесів. У річному плані не обов'язково зазначати конкретну дату проведення. Це може бути квартал, місяць, оскільки передбачити день проведення того чи іншого заходу протягом року складно. Більше конкретизованими можуть бути квартальні чи місячні плани (Шполянської, Драбівської, Смілянської, Катеринопільської районних ЦБС).

Плануючи роботу на 2017 рік рекомендовано обов'язково включити питання щодо адвокаційної діяльності, Е-урядування, проектної діяльності, соціального партнерства. Але не всі бібліотеки виділили окремим розділом ці важливі на сьогодні теми. Таким бібліотечним закладам: Христинівській, Чигиринській, Ватутинській, Городищенській, Корсунь-Шевченківській, Смілянській районним та Канівській міській ЦБС необхідно врахувати упущення та доповнити заходи у поточних планах роботи.

До річних планів не ставилися обов'язкові вимоги щодо покладання основних процесів роботи на норми часу. Такий підхід застосувала Катеринопільська ЦРБ, але у плані не зазначена загальна кількість робочого часу, відведеного для виконання певних процесів чи загальної кількості робочих годин для структурних підрозділів. У плані роботи Катеринопільської ЦБС об'єдно всі категорії користувачів, але робота з дітьми повинна плануватися окремо. План надзвичайно об'ємний, відсутня нумерація сторінок та підпис відповідальної особи, не подано зміст розміщення розділів. Користуватися таким документом складно, при наступному плануванні необхідно врахувати зауваження, не ускладнювати процеси роботи.

Плани роботи бібліотек мають визначати наповнюваність діяльності бібліотек протягом року. Обов'язковими елементами їх виконання є визначені терміни, адресність заходів та відповідальні особи, тому план має бути обгрунованим, конкретизованим, чітким та обов'язково відредагованим. Це допоможе бібліотеці забезпечити стабільний розвиток та бути самобутньою у своїй діяльності.

Видавець: КЗ «ОУНБ імені Тараса Шевченка»
18000 м. Черкаси вул. Байди-Вишневецького, 8
Електронна адреса: ounblibrary.ck.ua
Науково-методичний відділ : metod@library.ck.ua